

G. Willemsen, ed., *Suriname. De schele onafhankelijkheid. Synopsis* (Amsterdam: De Arbeiderspers, 1983, 257 blz., f24,90, ISBN 90 295 5741 9); A. Helman, *De foltering van Eldorado. Een ecologische geschiedenis van de vijf Guyana's* (Den Haag: Nijgh & Van Ditmar, 1983, 494 blz., f85,-, ISBN 90 236 5546 x).

De geschiedenis van Suriname heeft — een 'blessing in disguise' — veel te danken aan de militaire coup van december 1982. De gebeurtenissen van toen en in het bijzonder de gruwelijke moorden hebben de onvermijdelijke vraag opgeworpen, hoe dat allemaal zo gekomen is.

In de bundel *Suriname. De schele onafhankelijkheid* staat de historische ontwikkelingsgang van de militaire dictatuur in Suriname centraal. In zijn inleiding legt de eindredacteur van het boek, Glenn Willemsen, uit, wat de ondertitel 'schele onafhankelijkheid' betekent: de voortdurende afhankelijkheid van Suriname van het oude koloniale moederland.

De bundel probeert de lezer moed in te spreken: er bestaat in Suriname een uitvoerige verzetstraditie en een tweetal bijdragen houdt zich daarmee bezig. H. U. E. Thoden van Velzen in zijn bijdrage 'Welvaarts- en armoedereligies in het Surinaamse binnenland' en Wim S. M. Hoogbergen in zijn bijdrage 'Marronage en de Marrons, 1760-1863' besteden uitvoerig aandacht aan de gemeenschappen van weggelopen slaven, die op den duur in het binnenland van Suriname ontstonden.

De beide opstellen over de marronage doen duidelijk uitkomen, dat het Surinaamse slavenverzet niet ten doel had om de koloniale macht in Paramaribo omver te werpen. De bosnegers wilden zich juist op veilige afstand isoleren van het centrale gezag in de kolonie. Hoogbergens opstel geeft ook aan, dat weinig weglopers de kans grepen zich na 1833 in Brits Guyana of na 1848 in Frans Guyana vrij te laten verklaren.

De Surinaamse traditie om uit verzet weg te lopen en niet een revolutie na te streven wordt nog eens geadstrueerd in Frans Bovenkerks opstel 'De vlucht. Migratie in de jaren zeventig'. Hierin constateert de auteur, dat bij de massale emigratie van Surinamers naar Nederland in de laatste jaren voor de onafhankelijkheid sprake was van een 'push' en niet van een 'pull'. De Surinaamse uittocht begon juist, toen de Nederlandse arbeidsmarkt geen behoefte meer had aan nieuwe immigranten. Scherp valt de auteur het Nederlandse ontwikkelingsbeleid aan, dat plotseling veel hoog betaalde banen in Suriname heeft geschapen en deze daarna weer even hard heeft laten verdwijnen. De zo gecreëerde groep werklozen zag emigratie naar Nederland als enige mogelijkheid om hun inkomen op peil te houden.

Naast deze opstellen over het weglopen als blijk van verzet bevat de bundel vier opstellen over de geschiedenis van Suriname. Ligt wellicht in het verleden een sleutel tot de hedendaagse, desastreuze ontwikkelingen? Het ontbreken van een goed ontwikkeld Surinaams nationalisme vormt de rode draad in de opstellen van J. van der Walle ('Suriname in oorlogstijd') en van Naushad Boedhoe.

Ook het economische verleden van Suriname wordt gebruikt ter verklaring van de huidige toestand in dat land. Ruber Gowrichan tracht in zijn bijdrage 'Staat en accumulatie in Suriname. Historische en theoretische notities' na te gaan, waarom de positie van de 'staat' in Suriname zo anders is dan in West-Europa. Volgens de auteur is de 'staat' in Suriname altijd geïdentificeerd met één groep en is de Surinaamse overheid er nooit in geslaagd een nationaal symbool te worden. Glenn Willemsen vult in zijn opstel 'De wording van de koloniale samenleving' dit

betoog aan met zijn poging de geschiedenis van Suriname 'structureel' à la Immanuel Wallerstein te verklaren. In deze visie zijn het gebrek aan nationaal saamhorigheidsgevoel en het ontstaan van een militaire dictatuur een gevolg van het feit, dat het Caribische gebied onderdeel uitmaakt van de periferie in de wereldeconomie.

Het is jammer dat beide laatstgenoemde opstellen zo impressionistisch van karakter zijn, dat de lezer wel moet twijfelen aan de kern van het betoog. Zo neemt Willemsen aan, dat de Nederlandse WIC en de Nederlandse handelsvaart in het algemeen gedurende een deel van de zeventiende eeuw een hegemonie in het Atlantische gebied bezat. Deze veronderstelling is onjuist. Zowel Willemsen als Gowrichan gaan van het axioma uit, dat de slavenarbeid op Surinaamse plantages duurder was dan vrije arbeid. Het bewijs wordt niet geleverd en ook deze opvatting kan als misvatting getypeerd worden. Willemsen haalt zelfs het reeds lang begraven strijdpunt van het a-kapitalistische karakter van de plantage-slavernij weer naar boven, terwijl aan het tegendeel thans niet meer getwijfeld wordt. Het is een enormiteit dat de achterflap van de bundel nota bene belooft, dat 'de plaatsbepaling van Suriname als volksplanting van alle ideologische franje' zal worden ontdaan. Wat te denken van de these, dat de planters via de koloniale staten hun machtspositie konden handhaven? Is het niet veel aannemelijker, dat dit via de rechterlijke macht geschiedde? Werden de arbeidsvoorwaarden voor de Aziatische contractarbeiders inderdaad verbeterd door stakingen of waren zij het resultaat van de diplomatieke onderhandelingen tussen Londen en Den Haag? Alleen bronnenonderzoek kan ons hier verder helpen.

Het boek wordt besloten met een journalistiek verslag van de december-moorden van 1982, zoals eerder gepubliceerd in *Vrij Nederland*. Daarin kritiseert Gerard van Westerloo Den Uyl en Pronk, die bij de beoogde 'modeldekolonisatie' veel te veel ruimte lieten voor blijvende Nederlandse invloed in Suriname. Alleen Van Agt en Gruyters wilden een definitieve breuk met Suriname en zo'n beslissing zou voor de jonge republiek veel beter zijn geweest. Het optreden van Bouterse cum suis was wellicht achterwege gebleven, als ons land er in Suriname in geslaagd was een anti-Nederlandse en anti-koloniale massabeweging tot stand te brengen. De inhoud van de zak met geld, die bij de dekolonisatie boven Suriname werd gehangen, typeert de auteur als 'calvinistische schulddukaten'. Net als een aantal andere auteurs uit deze bundel ziet Van Westerloo het stopzetten van de Nederlandse hulp aan Suriname als een 'blessing in disguise' voor de voormalige Nederlandse kolonie.

De militaire coup in Suriname en het boek van Albert Helman, *De foltering van Eldorado* staan niet in zo'n direct verband met elkaar als bij de hiervoor besproken publikatie. Wel gaat Helman in zijn laatste hoofdstuk uitvoerig in op de huidige politieke situatie in Suriname. Op een vage manier is 'het kwaad' uit het verleden schuld aan 'het heden', maar de auteur geeft geen duidelijke verklaring voor de militaire coup van 1980 en de verschrikkingen van 1982.

Helmans boek over de geschiedenis van de vijf delen van Guyana bevat überhaupt weinig analyse maar geeft een cursorisch overzicht van het verleden met een 'ouderwetse' nadruk op staatkundige-militaire gebeurtenissen. Het nieuwe element, dat dit overzicht aan de bestaande historiografie toevoegt, is de poging om de geschiedenis van het Venezolaanse, Engelse, Nederlandse, Franse en Braziliaanse Guyana naast elkaar te beschrijven, maar helaas is de auteur in dit streven niet geslaagd. Overigens is Helman er wel in geslaagd een waar epos te vertellen, vol met helden en schurken. Het verhaal is doorspekt met stereotypen en oude mythen,

die niet bestreden worden, maar juist nog eens extra worden opgepoetst, geheel in strijd met de voorschriften van de moderne, wetenschappelijke geschiedbeoefening. Helman heeft een epos geschreven en geen wetenschappelijke publikatie. Zo weet de auteur ons mee te delen, dat de Indiaanse bevolking in de Nieuwe Wereld vooral door het gewelddadige optreden van de binnendringende Europeanen werd gedecimeerd, dat de landbouw voor de blanken in de Nieuwe Wereld niet aantrekkelijk was, dat de Guyanese Indianen nooit een echte economie hebben gekend, dat de Spanjaarden en de Portugezen 'geen zin' hadden in de exploitatie van de Guyana's en liever lui dan moe waren, dat de Europese immigranten, soldaten en plantagebedienden uitsluitend uit geboefte, 'schorriemorrie', 'schuim', 'pooiers', 'prostituées' en 'komedianten' bestonden, dat de Nederlanders enige tijd de slavenhandel hebben gemonopoliseerd en dat de WIC derhalve grote winsten maakte. Voetnoten ontbreken en een aandoenlijke 'tijdtafel' brengt de lezer echt weer terug naar de banken van de lagere school, waar de meester er soms ook in slaagde van de jaartallenlijsten een avonturenroman te maken. Opmerkelijk is overigens de aan de tekst toegevoegde, uiterst complete literatuurlijst. Wat is hiervan de bedoeling? Als Helman zelf deze literatuur heeft doorgewerkt, dan is daar in zijn tekst bitter weinig van terug te vinden. Het aardigste deel van Helmans boek betreft zijn beschrijving van de recente geschiedenis van Suriname. Daar wordt het verhaal tot ego-document gelet op de belangrijke rol, die Helman in de naoorlogse Surinaamse politiek speelde. Ook het relaas van de recente militaire coups is heel leesbaar.

Tot slot nog een tip voor de lezer. Helmans boek bestaat uit bijna vijfhonderd dichtbedrukte bladzijden zonder enige afbeelding. Op de laatste bladzijde is een onbruikbaar kaartje afgedrukt. Deze manco's laten zich snel verhelpen, omdat Helman een beknopte, rijk geïllustreerde versie van zijn boek heeft gepubliceerd onder de titel *Avonturen aan de Wilde Kust. De geschiedenis van Suriname met zijn buurlanden* (Alphen aan den Rijn, 1982). Leg dit boek ernaast, als u het hier besproken werk gaat lezen.

P. C. Emmer

P. Vandermeersch, ed., *Psychiatrie, godsdienst en gezag. De ontstaansgeschiedenis van de psychiatrie in België als paradigma* (Levensbeschouwing en geestelijke gezondheid I: Leuven-Amersfoort: Acco, 1984, xvi + 289 blz., f37,-, ISBN 90 334 0825 2).

Gedurende de laatste tien jaar is de belangstelling voor de geschiedenis van de psychiatrie sterk toegenomen en zijn er heel wat publikaties verschenen, niet alleen in Europa, maar ook in de Verenigde Staten. In deze stroom zijn in België in 1984 twee studies geschreven, die het predikaat 'Levensbeschouwing en geestelijke gezondheid' hebben meegekregen. Zij zijn de vruchten van het werk van een projectgroep van de Katholieke Universiteit Leuven, die onder dit predikaat werkte. De projectleider is tevens de hoofdredacteur van dit boek.

Het eerste boekje bevat bijdragen van P. Vandermeersch, P. Schotmans, L. Cauwenbergh, J. Demolder, R. Schepers, B. Pattijn, C. van Bruwaene en A. Liégeois. Levensbeschouwing te koppelen aan geestelijke gezondheid is een gewaagde onderneming, daar thema's als 'moraal' en 'normaal' de gemoederen bezighouden en er heel wat groeperingen bij betrokken zijn. Een tweede waagstuk is